MUMU

de Ivan Turgenev

Pe una dintre străzile periferice ale Moscovei, într-o casă gri cu coloane albe și un balcon, strâmbat complet, trăia odată o doamnă, văduvă, înconjurată de un numeros personal de iobagi. Fiii ei erau în serviciul guvernamental la Petersburg; fiicele ei erau căsătorite; ea ieșea foarte puțin și, în singurătate, își trăia ultimii ani ai bătrâneții ei zgârcite și mohorâte. Ziua ei, o zi lipsită de bucurie și sumbră, se încheiase de mult; dar seara vieții ei era mai neagră decât noaptea.

Dintre toți servitorii ei, cea mai remarcabilă persoană era portarul Gerasim, un bărbat cu un cot peste înălțimea obișnuită, de o statură eroică și surd și mut din naștere. Doamna, stăpâna lui, îl adusese din satul unde locuia singur într-o căsuță mică, separat de frații săi, și era considerat unul dintre cei mai punctuali țărani ai ei în plata datoriilor feudale. Înzestrat cu o forță extraordinară, el făcea munca a patru oameni; lucrul avansa rapid sub mâinile lui, și era o plăcere să-l privești când ara, în timp ce, cu palmele sale uriașe apăsând puternic pe plug, părea singur, fără ajutorul calului său sărman, să despice sânul supus al pământului, sau când, pe la ziua Sfântului Petru, mânuia coasa cu o energie furioasă care ar fi putut smulge din rădăcini un crâng tânăr de mesteceni, ori lovea neobosit și rapid cu un iman lung de doi metri; în timp ce mușchii săi tari și alungiți ai umerilor se ridicau și coborau ca o pârghie. Tăcerea lui perpetuă conferea o demnitate solemnă muncii sale neobosite. Era un țăran splendid și, în afară de infirmitatea sa, orice fată ar fi fost bucuroasă să se mărite cu el... Dar acum îl luaseră pe Gerasim la Moscova, îi cumpăraseră cizme, îi făcuseră o haină cu fustă largă pentru vară, un cojoc de oaie pentru iarnă, îi puseseră în mână o mătură și o lopată și îl numiseră portar.

La început, lui Gerasim îi displăcea profund noua sa viață. Din copilărie fusese obișnuit cu munca câmpului, cu viața satului. Izolat de societatea oamenilor din cauza infirmității sale, crescuse mut și puternic, precum un copac ce se înalță pe un pământ roditor. Când a fost dus în oraș, nu înțelegea ce se întâmplă cu el; era nefericit și năucit, cu năuceala unui taur tânăr și viguros, luat direct din luncă, unde iarba bogată îi ajungea până la burtă, luat și pus în vagonul unui tren, unde, în timp ce fumul, scânteile și rafalele de abur se năpusteau asupra animalului robust, acesta era purtat înainte, dus cu vuiet și fluierături puternice, încotro – Dumnezeu știe! Ce avea de făcut Gerasim în noile sale îndatoriri i se părea o nimica toată după truda grea de țăran; în jumătate de oră își termina toată munca, apoi se oprea iarăși nemișcat în mijlocul curții, uitându-se cu gura căscată la toți trecătorii, ca și cum ar fi încercat să smulgă de la ei explicația situației sale tulburătoare; sau se retrăgea brusc într-un colț, arunca departe mătura sau lopata, se trântea cu fața la pământ și zăcea ore în șir nemișcat, ca o fiară în cușcă. Dar omul se obișnuiește cu orice, și Gerasim s-a obișnuit în cele din urmă să trăiască în oraș. Avea puțin de lucru; întreaga sa datorie consta în a păstra curtea curată, a aduce de două ori pe zi un butoi cu apă, a despica și a târî lemne pentru bucătărie și casă, a ține străinii departe și a păzi noaptea. Și trebuie spus că își îndeplinea datoria cu zel. În curtea lui nu zăcea niciodată o așchie, nici un fir de praf; dacă uneori, în sezonul noroios, mârțoaga nenorocită, pusă sub grija lui să aducă apă, se împotmolea pe drum, el o împingea doar cu umărul și punea în mișcare nu doar căruța, ci și calul însuși. Când se apuca să taie lemne, toporul

răsuna ca sticla, iar așchii și bucăți zburau în toate direcțiile. Cât despre străini, după ce într-o noapte prinsese doi hoți și le izbise capetele unul de altul – le izbise atât de tare încât nu mai fusese nevoie să fie duși la poliție – toți din vecinătate au început să-l respecte mult; chiar și cei care veneau ziua, nicidecum hoți, ci doar necunoscuți, la vederea teribilului portar, îi făceau semne și strigau spre el ca și cum ar fi putut auzi. Cu ceilalți servitori, Gerasim nu era tocmai prietenos – se temeau de el – dar familiar; îi considera de-ai lui. Îi explicau prin semne, iar el îi înțelegea și îndeplinea exact toate ordinele, dar își cunoștea și drepturile, și curând nimeni nu mai îndrăznea să-i ia locul la masă. Gerasim era în totul de un temperament strict și serios, îi plăcea ordinea în toate; nici măcar cocoșii nu îndrăzneau să se bată în prezența lui, vai de ei dacă o făceau! Cum îi zărea, îi apuca de picioare, îi învârtea de zece ori în aer ca pe o roată și îi arunca în direcții diferite. În curte erau și gâște; dar gâsca, după cum se știe, e o pasăre demnă și rațională; Gerasim le respecta, le îngrijea și le hrănea; el însuși semăna cu un gâscan al stepelor. I s-a dat o cămăruță deasupra bucătăriei; și-a aranjat-o singur după plac, a făcut un pat din scânduri de stejar pe patru butuci – un pat cu adevărat titanic; ai fi putut pune o tonă sau două pe el, nu s-ar fi îndoit sub greutate; sub pat era un cufăr solid; într-un colț stătea o măsuță la fel de trainică, iar lângă masă un scăunel cu trei picioare, atât de solid și îndesat încât Gerasim însuși îl ridica uneori și îl lăsa să cadă cu un zâmbet de mulțumire. Cămăruța era încuiată cu un lacăt ce semăna cu un colac sau o pâine în formă de coș, doar că negru; cheia acelui lacăt Gerasim o purta mereu la brâu. Nu-i plăcea să vină lumea la el în cămăruță.

Așa a trecut un an, la sfârșitul căruia i s-a întâmplat lui Gerasim un mic incident.

Bătrâna doamnă, în a cărei slujbă trăia el ca portar, ținea la toate obiceiurile vechi și avea un număr mare de servitori. În casa ei nu erau doar spălătorese, cusătorese, tâmplari, croitori și croitorese, ci chiar și un făuritor de hamuri – considerat și veterinar – și un doctor pentru servitori; exista un doctor al casei pentru stăpână; și, în sfârșit, era și un cizmar, pe nume Kapiton Klimov, un bețiv jalnic. Klimov se considera o ființă nedreptățită, ale cărei merite nu erau apreciate, un om cultivat din Petersburg, care n-ar fi trebuit să trăiască în Moscova fără ocupație – în sălbăticie, cum s-ar zice; și dacă bea, după cum spunea el însuși cu emfază, lovindu-se cu pumnul în piept, era din cauza amărăciunii care îl împingea la asta. Astfel, într-o zi, stăpâna sa a avut o discuție despre el cu ispravnicul ei principal, Gavrila, un om pe care, judecând doar după ochii săi mici și galbeni și nasul ca un cioc de rață, soarta însăși părea să-l fi hărăzit drept persoană cu autoritate. Doamna și-a exprimat regretul față de coruperea moravurilor lui Kapiton, care, chiar în seara precedentă, fusese găsit cine știe pe unde, prăbușit pe stradă.

„Ei bine, Gavrila,” observă ea deodată, „dacă l-am căsători, ce crezi, poate ar fi mai cuminte?”

„De ce să nu-l căsătorim, doamnă? Ar putea fi căsătorit,” răspunse Gavrila, „și ar fi un lucru foarte bun, zău.”

„Da; doar cine să se mărite cu el?”

„Așa e, firește. Dar asta depinde de plăcerea dumneavoastră. Oricum, ca să zic așa, ar putea fi de folos la ceva; nu poate fi lăsat de izbeliște cu totul.”

„Mi se pare că o place pe Tatiana.” Gavrila era pe cale să răspundă ceva, dar își strânse buzele cu putere.

„Da!... să se însoare cu Tatiana,” decise doamna, luând o priză de tutun cu mulțumire, „M-ai auzit?”

„Da, doamnă,” articulă Gavrila, apoi se retrase.

Întorcându-se în camera lui (era într-o căsuță mică și aproape plină de cufere ferecate cu metal), Gavrila își trimise mai întâi nevasta afară, apoi se așeză la fereastră și căzu pe gânduri. Aranjamentul neașteptat al stăpânei sale îl pusese, evident, într-o încurcătură. În cele din urmă, se ridică și trimise să-l cheme pe Kapiton. Kapiton își făcu apariția... Dar înainte de a relata cititorului conversația lor, considerăm că nu este nepotrivit să povestim în câteva cuvinte cine era această Tatiana, cu care urma să se însoare Kapiton, și de ce ordinul doamnei îl tulburase pe ispravnic.

Tatiana, una dintre spălătoresele menționate mai sus (fiind o spălătoreasă pricepută și antrenată, se ocupa doar de lenjeria fină), era o femeie de douăzeci și opt de ani, slabă, cu părul blond și cu alunițe pe obrazul stâng. Alunițele de pe obrazul stâng sunt privite în Rusia ca un semn rău – un indiciu al unei vieți nefericite... Tatiana nu se putea lăuda cu norocul ei. Din cea mai fragedă tinerețe fusese tratată rău; muncise cât pentru doi și nu cunoscuse niciodată afecțiunea; fusese îmbrăcată sărăcăcios și primise cel mai mic salariu. Rude nu avea aproape deloc; avusese odată un unchi, un fost majordom, lăsat la țară ca inutil, iar ceilalți unchi ai ei erau țărani – asta era tot. Cândva trecuse drept o frumusețe, dar farmecul ei se risipise foarte curând. Prin fire, era foarte blândă, sau mai degrabă speriată; față de ea însăși simțea o indiferență deplină; de ceilalți se temea de moarte; nu se gândea la nimic altceva decât cum să-și termine munca la timp, nu vorbea cu nimeni și tremura doar la auzul numelui stăpânei, deși aceasta abia dacă o cunoștea din vedere. Când Gerasim a fost adus de la țară, era gata să moară de frică văzându-i statura uriașă, făcea tot posibilul să-l evite, chiar își lăsa pleoapele în jos când se întâmpla să treacă în fugă pe lângă el, grăbindu-se din casă spre spălătorie. Gerasim la început nu i-a dat o atenție specială, apoi începea să zâmbească când o vedea, mai târziu chiar o privea cu admirație, iar în cele din urmă nu-și mai lua ochii de pe ea. Îi plăcea de ea, fie datorită expresiei blânde a feței, fie timidității mișcărilor ei, cine știe? Așa că într-o zi, ea traversa curtea pe furiș, ținând cu grijă pe degetele întinse un halat scrobit al stăpânei... cineva o apucă brusc și viguros de cot; se întoarse și țipă de-a dreptul; în spatele ei stătea

Gerasim. Cu un zâmbet prostește, scoțând mârâieli nearticulate de alint, îi întinse un cocoșel de turtă dulce cu beteală aurie pe coadă și aripi. Era cât pe ce să refuze, dar el i-l vârî cu forța în mână, clătină din cap, se îndepărtă și, întorcându-se, mai mârâi ceva foarte afectuos către ea. Din acea zi nu i-a mai dat pace; oriunde mergea, el apărea imediat, venind spre ea, zâmbind, mârâind, fluturându-și mâinile; dintr-odată scotea o panglică din sânul cămășii și i-o punea în mână sau îi mătura praful din cale. Biata fată pur și simplu nu știa cum să se poarte sau ce să facă. Curând, toată gospodăria a aflat de tertipurile portarului mut; batjocuri, glume și aluzii viclene se revărsau asupra Tatianei. De Gerasim, însă, nu oricine îndrăznea să-și bată joc; nu-i plăceau glumele; ba chiar, în prezența lui, și ea era lăsată în pace. Vrea nu vrea, fata se trezise sub protecția lui. Ca toți surdo-muții, era foarte bănuitor și simțea imediat când râdeau de el sau de ea. Într-o zi, la masă, îngrijitoarea garderobei, superioara Tatianei, a început să o necăjească, cum se zice, și a adus-o pe biata fată într-o stare încât nu mai știa unde să se uite, aproape plângând de ciudă. Gerasim s-a ridicat brusc, a întins mâna lui uriașă, a pus-o pe capul garderobierei și a privit-o în față cu o ferocitate atât de sumbră încât capul ei s-a prăbușit efectiv pe masă. Toți au încremenit. Gerasim și-a luat din nou lingura și a continuat să mănânce supa de varză. „Uite-l, diavolul mut, demonul pădurii!” au murmurat toți în șoaptă, în timp ce garderobiera s-a ridicat și a ieșit în camera slujnicelor. Altă dată, observând că Kapiton – același Kapiton despre care fusese vorba mai sus – bârfea cam prea atent cu Tatiana, Gerasim i-a făcut semn să vină la el, l-a dus în șopronul cu căruțe și, luând o osie care stătea într-un colț, l-a amenințat ușor, dar foarte semnificativ cu ea. De atunci, nimeni nu i-a mai adresat un cuvânt Tatianei. Și toate astea nu l-au costat nimic. E adevărat că garderobiera, de îndată ce a ajuns în camera slujnicelor, a căzut într-un leșin prefăcut și s-a purtat atât de abil încât gestul brutal al lui Gerasim a ajuns la urechile stăpânei în aceeași zi. Dar bătrâna capricioasă doar a râs și, de câteva ori, spre marea supărare a garderobierei, a obligat-o să repete „cum ți-a îndoit capul cu mâna lui grea”, iar a doua zi i-a trimis lui Gerasim o rublă. Îl privea cu favoare ca pe un paznic puternic și credincios. Gerasim se temea destul de ea, dar, cu toate astea, spera în bunăvoința ei și se pregătea să meargă la ea cu o cerere de a-i permite să se însoare cu Tatiana. Aștepta doar o haină nouă, promisă de ispravnic, ca să apară cum se cuvine în fața stăpânei, când această aceeași stăpână s-a gândit brusc să o mărite pe Tatiana cu Kapiton.

Cititorul va înțelege acum cu ușurință tulburarea care l-a cuprins pe ispravnicul Gavrila după discuția cu stăpâna sa.

„Doamna mea,” gândea el, stând la fereastră, „îl favorizează pe Gerasim, fără îndoială” – (Gavrila știa bine asta și de aceea îl privea el însuși cu îngăduință) – „totuși e o făptură fără grai. N-aș putea, zău, să-i spun stăpânei că Gerasim o curtează

pe Tatiana. Dar, la urma urmei, e destul de adevărat; e un soi ciudat de soț. Pe de altă parte, acel diavol, iartă-mă Doamne, dacă află că o mărită pe Tatiana cu Kapiton, o să sfărâme totul în casă, pe cinstea mea! Nu te poți înțelege cu el; păi, e un diavol, iartă-mi păcatele, nu-l poți birui în niciun fel... pe cinstea mea!”

Intrarea lui Kapiton a întrerupt firul reflecțiilor lui Gavrila. Cizmarul risipitor a intrat, cu mâinile la spate, și, sprijinindu-se nepăsător de un colț ieșit al peretelui, lângă ușă, și-a încrucișat piciorul drept peste cel stâng și și-a scuturat capul, ca și cum ar fi zis: „Ce vrei?”

Gavrila se uită la Kapiton și bătu cu degetele pe rama ferestrei. Kapiton doar își miji puțin ochii plumburii, dar nu își plecă privirea; ba chiar zâmbi ușor și își trecu mâna peste șuvițele albicioase care i se ridicau în toate direcțiile. „Ei, iată-mă. Ce e?”

„Frumos exemplar mai ești,” spuse Gavrila și făcu o pauză. „Frumos exemplar, nu se poate tăgădui!”

Kapiton doar își mișcă puțin umerii înguști.

„Parcă tu ești mai breaz, zău?” gândi el în sinea lui.

„Uită-te la tine, hai, uită-te la tine,” continuă Gavrila pe un ton de reproș; „ce mai arăți și tu?”

Kapiton își privi cu seninătate haina ponosită și ruptă, pantalonii cârpiți și, cu o atenție specială, se uită la cizmele lui sparte, în special la cea pe care piciorul drept se sprijinea atât de grațios pe vârf, apoi își fixă din nou ochii asupra ispravnicului.

„Ei?”

„Ei?” repetă Gavrila. „Ei? Și mai zici și ‘ei’? Arăți ca însuși Necuratul, iartă-mă Doamne că zic, asta arăți.”

Kapiton clipi repede.

„Tot înjură-mă, tot înjură-mă, dacă vrei, Gavrila Andreici,” gândi el iar în sinea lui.

„Iar ai fost beat,” începu Gavrila, „iar ai fost beat, nu-i așa? Ei? Hai, răspunde-mi!”

„Din pricina slăbiciunii sănătății mele, m-am expus la băuturi spirtoase, desigur,” răspunse Kapiton.

„Din pricina slăbiciunii sănătății tale!... Te lasă prea ușor, asta e; și ai fost ucenic la Petersburg... Mult ai învățat în ucenicia ta! Îți mănânci pâinea de pomană, pur și simplu.”

„În privința asta, Gavrila Andreici, Unul singur mă judecă, Domnul Dumnezeu Însuși, și nimeni altul. El știe și ce fel de om sunt eu pe lumea asta și dacă-mi mănânc pâinea de pomană. Și cât despre ce zici tu cu beția, nici în asta nu-s eu de vină, ci mai degrabă un prieten; el m-a dus în ispită, dar a fost diplomatic și a scăpat, pe când eu...”

„Pe când tu ai rămas ca un gâscan, pe stradă. Ah, ești un destrăbălat! Dar nu asta e chestia,” continuă ispravnicul, „am ceva să-ți spun. Doamna noastră...” aici făcu o pauză de un moment, „e plăcerea doamnei noastre să te însori. Auzi? Își închipuie că ai putea fi mai cuminte odată însurat. Înțelegi?”

„Firește că da.”

„Ei, atunci. După mine, mai bine ți-aș trage o bătaie zdravănă. Dar asta e treaba ei. Ei? Ești de acord?”

Kapiton rânji.

„Căsătoria e un lucru minunat pentru oricine, Gavrila Andreici; și, în ce mă privește, sunt cât se poate de de acord.”

„Foarte bine, atunci,” răspunse Gavrila, în timp ce gândea în sinea lui: „Nu se poate tăgădui că omul se exprimă foarte frumos. Numai că e o problemă,” continuă el cu voce tare: „nevasta pe care ți-a ales-o doamna noastră e o alegere nefericită.”

„De ce, cine e, îngăduie-mi să întreb?”

„Tatiana.”

„Tatiana?”

Și Kapiton își deschise ochii mari și se trase puțin de lângă perete.

„Ei, ce te-a apucat așa?... Nu-ți place de ea, hei?”

„Să nu-mi placă, zici, Gavrila Andreici? E destul de bună, o fată muncitoare, cuminte... Dar știi foarte bine și tu, Gavrila Andreici, că ăla, sălbaticul ăla din pădure, monstrul ăla din stepe, e pe urmele ei, știi...”

„Știu, frate, știu tot,” îl întrerupse majordomul cu un ton enervat: „dar, vezi tu...”

„Dar pe cinstea mea, Gavrila Andreici! Păi, ăla o să mă omoare, zău că da, o să mă strivească precum o muscă; are un pumn – uită-te și tu ce pumn are; are un pumn ca al lui Minin Pozharski. Vezi, e surd, lovește și nu aude cum lovește! Își învârte pumnii ăia mari de parcă ar dormi. Și nu e chip să-l potolești; și de ce? Pentru că, după cum știi și tu, Gavrila Andreici, e surd și, pe deasupra, n-are mai multă minte decât călcâiul piciorului meu. E un fel de fiară, un idol păgân, Gavrila Andreici, și

mai rău... un butuc; ce-am făcut eu de trebuie să pătimesc din pricina lui acum? Sigur că da, s-a terminat cu mine; am fost zdruncinat, am îndurat destule, am fost bătut ca un vas de lut, dar totuși sunt om, la urma urmei, nu un vas de nimica.”

„Știu, știu, nu mai tot vorbi întruna...”

„Doamne, Dumnezeul meu!” continuă cizmarul cu înflăcărare, „când se mai termină? Când, o, Doamne! Sunt un nenorocit, un nenorocit cu suferințe fără sfârșit! Ce viață, ce viață am avut, dacă stau să mă gândesc! În tinerețe, bătut de un neamț la care eram ucenic; în floarea vieții, bătut de ai mei, și acum, la anii maturității, uite la ce am ajuns...”

„Uf, suflet moale ce ești!” spuse Gavrila Andreici. „De ce tot faci atâtea vorbe despre asta?”

„De ce, zici, Gavrila Andreici? Nu de bătaie mi-e frică, Gavrila Andreici. Un domn mă poate pedepsi în taină, dar să-mi dea un cuvânt bun în fața lumii, și tot om rămân; dar uite acum, cu cine am de-a face...”

„Hai, pleacă,” îl întrerupse Gavrila nerăbdător. Kapiton se întoarse și se clătină afară.

„Dar, dacă n-ar fi el,” strigă ispravnicul după el, „ai fi de acord din partea ta?”

„Îmi exprim consimțământul,” răspunse Kapiton în timp ce dispărea. Limbajul lui elevat nu-l părăsea nici în cele mai grele situații. Ispravnicul se plimbă de câteva ori în sus și în jos prin cameră.

„Ei, cheam-o acum pe Tatiana,” spuse el în cele din urmă. Câteva clipe mai târziu, Tatiana venise aproape fără zgomot și stătea în pragul ușii.

„Ce porunciți, Gavrila Andreici?” zise ea cu o voce blândă. Ispravnicul o privi atent.

„Ei, Taniușa,” spuse el, „ai vrea să te măriți? Doamna noastră ți-a ales un soț.”

„Da, Gavrila Andreici. Și pe cine a binevoit să numească drept soț pentru mine?” adăugă ea șovăind.

„Pe Kapiton, cizmarul.”

„Da, domnule.”

„E un zăpăcit, asta e sigur. Dar tocmai de asta doamna se bizuie pe tine.”

„Da, domnule.”

„E o dificultate... știi de mutul ăla, Gerasim, te curtează, vezi tu. Cum de l-ai vrăjit pe ursul ăsta? Dar, vezi, s-ar putea să te omoare, așa urs cum e...”

„O să mă omoare, Gavrila Andreici, o să mă omoare, fără greș.”

„Să te omoare... Ei, om mai vedea noi despre asta. Ce vrei să spui cu ‘o să te omoare’? Are el vreun drept să te omoare? Spune-mi tu.”

„Nu știu, Gavrila Andreici, dacă are vreun drept sau nu.”

„Ce femeie! Păi, nu i-ai promis nimic, presupun...”

„Ce binevoiți să-mi cereți?”

Ispravnicul tăcu o clipă, gândind: „Ești un suflet blând!” „Ei, așa e bine,” spuse el cu voce tare; „o să mai vorbim cu tine mai târziu, acum poți pleca, Taniușa; văd că nu ești neascultătoare, zău.”

Tatiana se întoarse, se sprijini puțin de tocul ușii și plecă.

„Și, poate, doamna noastră o să uite până mâine de toată nunta asta,” gândi ispravnicul; „și uite-mă pe mine frământându-mă degeaba! Cât despre obraznicul ăla, trebuie să-l legăm dacă se ajunge acolo, trebuie să dăm de știre poliției... Ustinya Fyedorovna!” strigă el cu voce tare către soția sa, „încălzește samovarul, suflet bun...” Toată ziua aceea, Tatiana abia dacă ieși din spălătorie. La început plânsese, apoi își ștersese lacrimile și se apucase de lucru ca înainte. Kapiton rămase până târziu în noapte la cârciumă cu un prieten al său, un om cu o înfățișare posacă, căruia îi povesti în amănunt cum trăise la Petersburg cu un domn care ar fi fost bun, doar că era cam prea sever și mai avea și o mică slăbiciune, îi plăcea prea mult băutura; iar cât despre sexul frumos, nu se dădea în lături de la nimic. Tovarășul lui posac doar spunea da; dar când Kapiton anunță în cele din urmă că, într-un anumit caz, va trebui să pună mâna pe el însuși mâine, tovarășul lui posac remarcă doar că era timpul de culcare. Și se despărțiră într-o tăcere morocănoasă.

Între timp, așteptările ispravnicului nu se împliniră. Bătrâna doamnă era atât de prinsă de ideea nunții lui Kapiton, încât chiar și noaptea nu vorbi despre altceva cu una dintre însoțitoarele ei, care era ținută în casă doar ca să o distreze în caz de insomnie și, precum un vizitiu de noapte, dormea ziua. Când Gavrila veni la ea după ceaiul de dimineață cu raportul său, prima ei întrebare fu:

„Și cum mai e cu nunta noastră – merge totul bine?” El răspunse, firește, că merge de minune și că Kapiton se va înfățișa în fața ei în acea zi ca să-i aducă omagiile sale. Bătrâna doamnă nu se simțea prea bine; nu acordă mult timp treburilor. Ispravnicul se întoarse în camera lui și convocă un consiliu. Chestiunea cerea, desigur, o considerație serioasă. Tatiana nu ar face dificultăți, firește; dar Kapiton declarase în auzul tuturor că nu are decât un cap de pierdut, nu două sau trei... Gerasim arunca priviri rapide și posomorâte asupra tuturor, nu se clintea de pe treptele locuinței slujnicelor și părea să ghicească că se urzea ceva rău împotriva lui. Se adunară laolaltă. Printre ei era și un bătrân chelner de bufet, poreclit Unchiul

Coada, la care toți se uitau cu respect pentru sfaturi, deși tot ce scoteau de la el era: „Ce mai încurcătură! Zău, zău, zău!” Ca o măsură preliminară de siguranță, pentru a preveni neprevăzutul, îl închiseră pe Kapiton în magazia unde era ținut filtrul; apoi dezbătură chestiunea cu cea mai mare seriozitate. Ar fi fost, desigur, ușor să recurgă la forță. Dar ferească-ne cerul! Ar fi ieșit un tărăboi, doamna s-ar fi supărat – ar fi fost groaznic! Ce să facă? Gândiră și gândiră, și în cele din urmă găsiră o soluție. Se observase de multe ori că Gerasim nu suporta bețivii... Când stătea la poartă, se întorcea întotdeauna cu dezgust când trecea pe lângă el vreun beat, cu pași nesiguri și cu șapca trasă pe o ureche. Hotărâră ca Tatiana să fie instruită să se prefacă beată și să treacă pe lângă Gerasim clătinându-se și împleticindu-se. Biata fată refuză mult timp să accepte asta, dar o convinseră în cele din urmă; văzu și ea că era singura cale posibilă de a scăpa de adoratorul ei. Ieși afară. Kapiton fu eliberat din magazie; la urma urmei, avea și el un interes în afacere. Gerasim stătea pe bordura de la poartă, scormonind pământul cu o lopată... Din spatele fiecărui colț, din spatele fiecărui oblon, ceilalți îl priveau... Şiretlicul reuși peste toate așteptările. Văzând-o pe Tatiana, la început, el dădu din cap ca de obicei, scoțând sunete nearticulate de alint; apoi o privi cu atenție, scăpă lopata, sări în picioare, se apropie de ea, își aduse fața aproape de a ei... Înspăimântată, ea se clătină și mai tare și închise ochii... El o luă de braț, o învârti de-a dreptul peste curte și, intrând în camera unde stătuse consiliul, o împinse direct spre Kapiton. Tatiana aproape leșină... Gerasim rămase în picioare, o privi, flutură mâna, râse și plecă, pășind greoi, spre cămăruța lui... În următoarele douăzeci și patru de ore nu ieși de acolo. Vizitiul Antipka spuse mai târziu că l-a văzut pe Gerasim printr-o crăpătură a peretelui, stând pe pat, cu fața în mână. Din când în când scotea sunete moi și regulate; intona o jelanie, adică se legăna înainte și înapoi cu ochii închiși și clătina din cap, așa cum fac vizitiii sau barcagiii când își cântă melodiile lor melancolice. Antipka nu putu suporta și se îndepărtă de crăpătură. Când Gerasim ieși din cămăruță a doua zi, nu se putea observa nicio schimbare anume în el. Părea doar, parcă, mai posomorât și nu lua în seamă deloc pe Tatiana sau pe Kapiton. În aceeași seară, amândoi trebuiră să se înfățișeze înaintea doamnei cu gâște sub braț, iar peste o săptămână se căsătoriră. Chiar și în ziua nunții, Gerasim nu arătă nicio schimbare în purtarea sa. Doar că se întoarse de la râu fără apă, spărsese cumva butoiul pe drum; iar noaptea, în grajd, își spălă și frecă calul atât de viguros, încât acesta se clătina ca un fir de iarbă în vânt și se împleticea de pe un picior pe altul sub pumnii lui de fier.

Toate acestea se petrecuseră în primăvară. Mai trecu un an, timp în care Kapiton deveni un bețiv fără speranță și, fiind cu totul inutil pentru orice, fu trimis cu căruțele de provizii într-un sat îndepărtat, împreună cu soția sa. În ziua plecării, la început se arătă foarte curajos și declară că se va simți mereu acasă, oriunde l-ar trimite, chiar și la capătul lumii; dar mai târziu își pierdu curajul, începu să bombăne că e dus la oameni needucați și, în cele din urmă, se prăbuși atât de tare încât nici măcar nu-și mai putu pune pălăria. Un suflet milos i-o potrivi pe frunte, îi îndreptă cozorocul în față și i-o trase cu o palmă de sus. Când totul fu gata, iar țăranii țineau deja frâiele în mâini, așteptând doar cuvintele „Cu binecuvântarea lui Dumnezeu!” ca să pornească, Gerasim ieși din cămăruța lui, se apropie de Tatiana și îi dăruiește la despărțire o batistă roșie de bumbac pe care o cumpărase pentru ea cu un an în urmă.

Tatiana, care până în acel moment îndurase toate detaliile revoltătoare ale vieții ei cu mare indiferență, nu se mai putu stăpâni atunci; izbucni în lacrimi și, urcându-se în căruță, îl sărută pe Gerasim de trei ori, ca o bună creștină. El intenționa să o însoțească până la bariera orașului și merse o vreme alături de căruța ei, dar se opri brusc la vadul Crimeii, flutură mâna și se îndepărtă de-a lungul malului râului.

Se făcea spre seară. Mergea încet, privind apa. Deodată i se păru că ceva se zbătea în noroi, aproape de mal. Se aplecă și văzu un cățeluș mic, alb cu negru, care, în ciuda tuturor eforturilor, nu putea ieși din apă; se lupta, aluneca înapoi și tremura cu tot trupșorul lui subțire și ud. Gerasim se uită la bietul câine nefericit, îl ridică cu o mână, îl puse la sân, în haină, și se grăbi cu pași lungi spre casă. Intră în cămăruța lui, așeză cățelușul salvat pe pat, îl acoperi cu cojocul său gros, alergă mai întâi la grajd după paie, apoi la bucătărie după o cană cu lapte. Îndoi cu grijă cojocul la loc, întinse paiele și puse laptele pe tăblia patului. Bietul cățeluș nu avea mai mult de trei săptămâni, ochii abia i se deschiseseră – un ochi părea încă puțin mai mare decât celălalt; nu știa să lingă dintr-o cană și nu făcea decât să tremure și să clipească. Gerasim îi luă capul cu blândețe între două degete și îi cufundă botul mic în lapte. Cățelușul începu brusc să lingă lacom, pufnind, scuturându-se și înecându-se. Gerasim îl privea și îl privea, și deodată izbucni în râs... Toată noaptea avu grijă de el, îl ținu acoperit și îl șterse să-l usuce. Adormi și el în cele din urmă, dormind liniștit și fericit alături de el.

Nicio mamă n-ar fi avut grijă de copilul ei așa cum avea Gerasim grijă de micuța lui protejată. La început, ea – căci cățelușul se dovedi a fi o cățea – era foarte slabă, firavă și urâtă, dar treptat se întări și își îmbunătăți înfățișarea, iar datorită îngrijirii neobosite a salvatorului ei, în opt luni se transformă într-o cățelușă foarte drăguță din rasa spaniel, cu urechi lungi, o coadă stufoasă în spirală și ochi mari, expresivi. Era devotată lui Gerasim și nu se afla niciodată la mai mult de un cot de el; îl urma mereu, dând din coadă. Îi dăduse chiar și un nume – muții știu că sunetele lor nearticulate atrag atenția celorlalți. O numise Mumu. Toți servitorii din casă o plăceau și o chemau tot Mumu. Era foarte deșteaptă, prietenoasă cu toți, dar nu îl iubea decât pe Gerasim. Gerasim, la rândul lui, o iubea cu patimă și nu-i plăcea când alții o mângâiau; fie că se temea pentru ea, fie că era gelos – Dumnezeu știe! Îl trezea dimineața trăgându-l de haină; lua frâiele în gură și îi aducea bătrânul cal care căra apa, cu care era în relații foarte bune. Cu o față plină de importanță, mergea cu el la râu; păzea măturile și lopețile lui și nu lăsa pe nimeni să intre în cămăruța lui. Îi tăiase o gaură mică în ușă special pentru ea, și părea să simtă că doar în cămăruța lui Gerasim era cu adevărat stăpână și acasă; de îndată ce intra, sărea cu un aer mulțumit pe pat. Noaptea nu dormea deloc, dar nu lătra niciodată fără motiv întemeiat, ca vreun câine prost de casă care, stând pe picioarele din spate, clipind, cu nasul în aer, latră doar din plictiseală la stele, de obicei de trei ori la rând. Nu! Vocea delicată a lui Mumu nu se ridica niciodată fără un motiv bun; fie că trecea un străin aproape de gard, fie că se auzea vreun sunet suspect sau foșnet undeva... De fapt, era un câine de pază excelent. E adevărat că mai era un câine în curte, un câine bătrân, gălbui, cu pete maronii, numit Lup, dar acesta nu era niciodată, nici măcar noaptea, dezlegat de lanț; și, într-adevăr, era atât de decrepit încât nici nu mai dorea libertatea. Stătea ghemuit în cușca lui și doar rareori scotea un lătrat somnoros, aproape fără sunet, care se oprea

imediat, de parcă el însuși își dădea seama de inutilitatea lui. Mumu nu intra niciodată în casa stăpânei; iar când Gerasim căra lemne în camere, ea rămânea întotdeauna în urmă, așteptându-l nerăbdătoare la trepte, ciulind urechile și întorcând capul la dreapta și la stânga la cel mai mic scârțâit al ușii…

Așa mai trecu un an. Gerasim își îndeplinea în continuare îndatoririle de portar al casei și era foarte mulțumit de soarta lui, când, deodată, se petrecu un incident neașteptat... Într-o frumoasă zi de vară, bătrâna doamnă se plimba încoace și încolo prin salon cu cei din suita ei. Era bine dispusă; râdea și făcea glume. Însoțitoarele ei servile râdeau și glumeau și ele, dar nu se simțeau deosebit de vesele; gospodăria nu prea iubea momentele când stăpâna era plină de vioiciune, căci, în primul rând, ea aștepta de la toți o participare promptă și deplină la veselia ei și se înfuria dacă cineva nu arăta o față strălucind de încântare; iar în al doilea rând, aceste izbucniri nu țineau mult la ea și erau de obicei urmate de o dispoziție acră și mohorâtă. În acea zi se trezise într-un ceas norocos; la cărți îi ieșiseră cei patru valeți, ceea ce însemna împlinirea dorințelor (își ghicea în cărți în fiecare dimineață), iar ceaiul i se păruse deosebit de gustos, motiv pentru care camerista ei fu răsplătită cu vorbe de laudă și cu doi bănuți. Cu un zâmbet dulce pe buzele ei zbârcite, doamna se plimba prin salon și se apropie de fereastră. În fața ferestrei fusese amenajată o grădină de flori, iar în stratul din mijloc, sub un tufiș de trandafiri, zăcea Mumu, ronțăind de zor un os. Doamna o zări.

„Doamne sfinte!” strigă ea deodată; „ce câine e ăsta?”

Însoțitoarea, căreia i se adresase bătrâna doamnă, ezită, sărmana, în acea stare nenorocită de neliniște care e obișnuită oricărei persoane aflate într-o poziție dependentă și care nu știe prea bine ce însemnătate să dea exclamației unui superior.

„N-n-n-nu știu,” bâigui ea; „cred că e câinele mutului.”

„Doamne!” o întrerupse doamna; „dar e un cățel fermecător! Poruncește să fie adus înăuntru. De mult îl are? Cum de nu l-am văzut până acum?... Poruncește să fie adus înăuntru.”

Însoțitoarea zbură imediat în hol.

„Băiete, băiete!” strigă ea; „adu-o pe Mumu îndată! E în grădina de flori.”

„Mumu îi zice, deci,” observă doamna; „un nume foarte frumos.”

„O, da, zău!” se grăbi să aprobe însoțitoarea.

„Grăbește-te, Stepan!”

Stepan, un flăcău zdravăn, care îndeplinea sarcinile unui lacheu, se năpusti în grădina de flori și încercă să o prindă pe Mumu, dar ea îi scăpă dibace dintre degete și, cu coada în vânt, fugi în toată viteza spre Gerasim, care tocmai era în bucătărie,

curățând și lovind un butoi, răsturnându-l în mâini ca pe o tobă de copil. Stepan alergă după ea și încercă să o prindă chiar la picioarele stăpânului ei; dar cățeaua isteață nu lăsă un străin să o atingă și, cu un salt, scăpă. Gerasim privea cu un zâmbet toată această zarvă; în cele din urmă, Stepan se ridică, foarte uimit, și îi explică grăbit prin semne că doamna voia cățeaua adusă la ea. Gerasim fu puțin mirat; totuși, o chemă pe Mumu, o luă în brațe și i-o dădu lui Stepan. Stepan o duse în salon și o puse jos pe parchet. Bătrâna doamnă începu să cheme cățeaua spre ea cu o voce mângâietoare. Mumu, care nu mai fusese niciodată în astfel de apartamente magnifice, se sperie foarte tare și se repezi spre ușă, dar, fiind împinsă înapoi de Stepan cel serviabil, începu să tremure și se ghemui lipită de perete.

„Mumu, Mumu, vino la mine, vino la stăpâna ta,” spuse doamna; „vino, prostănaco... nu-ți fie frică.”

„Vino, Mumu, vino la doamna,” repetară însoțitoarele. „Hai, vino!”

Dar Mumu privi în jur neliniștită și nu se mișcă.

„Aduceți-i ceva de mâncare,” zise bătrâna doamnă. „Ce proastă e! Nu vine la stăpâna ei. De ce-i e frică?”

„Încă nu s-a obișnuit cu cinstea dumneavoastră,” îndrăzni una dintre însoțitoare cu o voce timidă și împăciuitoare. Stepan aduse o farfurioară cu lapte și o puse în fața lui Mumu, dar Mumu nici măcar nu mirosi laptele, ci continuă să tremure și să privească în jur ca înainte.

„Ah, ce proastă ești!” spuse doamna și, apropiindu-se de ea, se aplecă și era cât pe ce să o mângâie, dar Mumu își întoarse brusc capul și își arătă dinții. Doamna își trase mâna înapoi în grabă...

Urmă o tăcere de o clipă. Mumu scoase un scâncet slab, ca și cum ar fi vrut să se plângă și să-și ceară iertare... Bătrâna doamnă se dădu înapoi, încruntându-se. Mișcarea bruscă a cățelei o speriase.

„Ah!” țipară toate însoțitoarele deodată, „nu v-a mușcat, nu-i așa? Ferească cerul! (Mumu nu mușcase pe nimeni niciodată în viața ei.) Ah! Ah!”

„Luați-o de aici,” spuse bătrâna doamnă cu o voce schimbată. „Cățea nenorocită! Ce creatură răutăcioasă!”

Și, întorcându-se deliberat, se îndreptă spre budoarul ei. Însoțitoarele ei se priviră timid una pe alta și erau pe cale să o urmeze, dar ea se opri, le fixă cu o privire rece și spuse: „Ce-i asta, vă rog? Nu v-am chemat,” apoi ieși.

Însoțitoarele fluturară mâinile spre Stepan cu disperare. Acesta o luă pe Mumu și o aruncă prompt afară pe ușă, chiar la picioarele lui Gerasim, iar o jumătate de oră

mai târziu o liniște adâncă domnea în casă, și bătrâna doamnă ședea pe sofa, arătând mai neagră decât un nor de furtună.

Ce fleacuri, dacă te gândești, pot uneori să tulbure pe oricine!

Până seara, doamna fu prost dispusă; nu vorbi cu nimeni, nu jucă cărți și petrecu o noapte rea. I se păru că apa de colonie pe care i-o dăduseră nu era aceeași pe care o avea de obicei și că perna ei mirosea a săpun, și o puse pe îngrijitoarea garderobei să miroasă toată lenjeria de pat – de fapt, era foarte supărată și iritată cu totul. A doua zi dimineață, porunci ca Gavrila să fie chemat cu o oră mai devreme decât de obicei.

„Spune-mi, te rog,” începu ea, de îndată ce acesta, nu fără o oarecare tremurare interioară, păși peste pragul budoarului ei, „ce câine a fost ăla care a lătrat toată noaptea în curtea noastră? Nu m-a lăsat să dorm!”

„Un câine, doamnă... ce câine, doamnă... poate cățeaua mutului, doamnă,” scoase el cu o voce cam nesigură.

„Nu știu dacă era a mutului sau a cui, dar nu m-a lăsat să dorm. Și mă mir de ce avem atâția câini! Vreau să știu. Avem un câine de curte, nu-i așa?”

„O, da, doamnă, avem, doamnă. Lup, doamnă.”

„Ei, atunci de ce mai mult? La ce ne mai trebuie câini? Asta înseamnă doar să introduci dezordine. Nu e nimeni care să țină lucrurile sub control în casă – asta e. Și la ce-i trebuie mutului o cățea? Cine i-a dat voie să țină câini în curtea mea? Ieri m-am dus la fereastră, și uite-o acolo zăcând în grădina de flori; adusese niște murdărie pe care o ronțăia, și trandafirii mei sunt plantați acolo…”

Doamna tăcu.

„Să dispară de astăzi... mă auzi?”

„Da, doamnă.”

„Astăzi. Acum pleacă. Te voi chema mai târziu pentru raport.”

Gavrila plecă.

Trecând prin salon, ispravnicul, de dragul menținerii ordinii, mută un clopoțel de pe o masă pe alta; își suflă pe furiș nasul de rață în hol și intră în antreu. În antreu, pe o ladă, Stepan dormea în poziția unui războinic doborât dintr-un tablou de bătălie, cu picioarele goale ieșind de sub haina care-i servea drept pătură. Ispravnicul îl împinse și îi șopti niște instrucțiuni, la care Stepan răspunse cu ceva între un căscat și un râs. Ispravnicul plecă, iar Stepan se ridică, își puse haina și cizmele, ieși și se opri pe trepte. Nu trecuseră cinci minute când Gerasim apăru cu un mănunchi uriaș de

lemne tăiate pe spate, însoțit de nedespărțita Mumu. (Doamna dăduse poruncă să i se încălzească dormitorul și budoarul chiar și vara, uneori.) Gerasim se întoarse într-o parte în fața ușii, o împinse cu umărul și intră clătinându-se în casă cu povara lui. Mumu, ca de obicei, rămase în urmă să-l aștepte. Atunci Stepan, profitând de moment, se năpusti brusc asupra ei, ca un uliu pe un pui, o ținu lipită de pământ, o strânse în brațe și, fără să-și pună măcar șapca, fugi din curte cu ea, se urcă în prima birjă întâlnită și galopă spre piață. Acolo găsi curând un cumpărător, căruia i-o vându pe 50 de copeici, cu condiția să o țină legată cel puțin o săptămână; apoi se întoarse imediat. Dar înainte să ajungă acasă, coborî din birjă și, ocolind curtea, sări peste gard în curte dintr-o stradă lăturalnică. Îi era frică să intre pe poartă, de teamă să nu dea peste Gerasim.

Îngrijorarea lui era însă inutilă; Gerasim nu mai era în curte. Ieșind din casă, observase imediat lipsa lui Mumu. Nu-și amintea ca ea să fi lipsit vreodată de la întoarcerea lui, așa că începu să alerge încoace și încolo, căutând-o și chemând-o în felul lui... Se repezi în cămăruța lui, în podul cu fân, ieși în stradă, într-o parte și alta... Dispăruse! Se întoarse spre ceilalți iobagi, cu cele mai disperate semne, întrebându-i despre ea, arătând înălțimea ei de la pământ, descriind-o cu mâinile... Unii dintre ei chiar nu știau ce se întâmplase cu Mumu și doar dădeau din cap; alții știau și îi zâmbeau drept răspuns; iar ispravnicul luă un aer important și începu să-i certe pe vizitii. Atunci Gerasim fugi de-a dreptul afară din curte.

Era întuneric când se întoarse. După înfățișarea lui istovită, mersul nesigur și hainele pline de praf, s-ar fi putut bănui că alergase prin jumătate din Moscova. Se opri în fața ferestrelor casei stăpânei, aruncă o privire cercetătoare spre treptele unde se înghesuiau câțiva iobagi ai casei, se întoarse și scoase încă o dată sunetul lui nearticulat „Mumu”. Mumu nu răspunse. Plecă. Toți se uitară după el, dar nimeni nu zâmbi sau spuse un cuvânt, iar vizitiul curios Antipka povesti a doua zi dimineața în bucătărie că mutul gemuse toată noaptea.

Toată ziua următoare, Gerasim nu se arătă, astfel că fură nevoiți să-l trimită pe vizitiul Potap după apă în locul lui, lucru de care vizitiul Potap nu fu deloc încântat. Doamna îl întrebă pe Gavrila dacă poruncile ei fuseseră îndeplinite. Gavrila răspunse că da. A doua zi dimineața, Gerasim ieși din cămăruța lui și își văzu de treabă. Veni la masă, mâncă și ieși din nou, fără să salute pe nimeni. Fața lui, care fusese întotdeauna lipsită de viață, ca la toți surdo-muții, părea acum împietrită. După masă, ieși iar din curte, dar nu pentru mult timp; se întoarse și urcă direct în podul cu fân. Venise noaptea, o noapte clară cu lună. Gerasim zăcea, respirând greu, și se întorcea neîncetat de pe o parte pe alta. Deodată simți ceva trăgându-l de poala hainei. Tresări, dar nu ridică capul, ba chiar își închise ochii mai tare. Dar din nou fu tras, mai puternic decât înainte; sări în picioare... în fața lui, cu un capăt de sfoară legat de gât, era Mumu, răsucindu-se și zbătându-se. Un strigăt prelung de bucurie izbucni din

pieptul lui mut; o luă pe Mumu în brațe și o strânse tare, iar ea îi linse nasul, ochii, barba și mustața, toate într-o clipă... Stătu puțin, se gândi o clipă, coborî cu grijă din podul cu fân, privi în jur și, asigurându-se că nimeni nu-l putea vedea, se strecură cu succes în cămăruța lui. Gerasim ghicise mai devreme că cățeaua lui nu se pierduse de la sine, că trebuie să fi fost luată din porunca doamnei; iobagii îi explicaseră prin semne că Mumu a lui ar fi mușcat-o, și el hotărî să-și ia propriile măsuri. Întâi o hrăni pe Mumu cu o bucată de pâine, o mângâie și o culcă, apoi se apucă să chibzuiască și petrecu toată noaptea chibzuind cum s-o ascundă mai bine. În cele din urmă, decise să o lase toată ziua în cămăruță și să vină doar din când în când să o vadă, iar noaptea să o scoată afară. Gaura din ușă o astupă bine cu cojocul lui vechi și, aproape înainte de a se lumina, era deja în curte, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, purtând – viclenie nevinovată! – aceeași expresie de melancolie pe față. Nici nu-i trecu prin minte bietului mut că Mumu s-ar putea trăda prin scâncetele ei; în realitate, toți din casă aflară curând că Mumu, cățeaua mutului, se întorsese și era închisă în cămăruța lui, dar, din milă față de el și de ea, și poate parțial din frica de el, nu-l lăsară să știe că aflaseră secretul lui. Ispravnicul își scarpină capul și flutură mâna a disperare, ca și cum ar fi spus: „Ei, ei, fie-i mila lui Dumnezeu! Numai să nu ajungă la urechile doamnei!”

Dar mutul nu arătase niciodată atâta energie ca în ziua aceea; curăță și răzui toată curtea, smulse cu mâna lui fiecare buruiană, scoase fiecare țăruș din gardul grădinii de flori ca să se asigure că sunt destul de tari, și îi bătu la loc singur; de fapt, trudise și muncise atât de mult încât chiar și bătrâna doamnă îi observă zelul. De două ori în cursul zilei, Gerasim se furișă să-și vadă prizoniera; când veni noaptea, se culcă cu ea în cămăruță, nu în podul cu fân, și abia la ora două noaptea ieși s-o plimbe în aerul curat. După ce se plimbă o bună bucată de timp cu ea prin curte, tocmai se întorcea, când deodată se auzi un foșnet în spatele gardului, dinspre strada lăturalnică. Mumu ciuli urechile, mârâi – se apropie de gard, mirosi și scoase un lătrat ascuțit și puternic. Vreun bețiv găsise de cuviință să se adăpostească sub gard pentru noapte. Chiar în acel moment, bătrâna doamnă tocmai adormise după o criză prelungită de „agitație nervoasă”; aceste crize o apucau întotdeauna după o cină prea copioasă. Lătratul brusc o trezi: inima îi bătea tare și se simțea slăbită. „Fetelor, fetelor!” gemu ea. „Fetelor!” Slujnicele speriate alergară în dormitorul ei. „Oh, oh, mor!” spuse ea, aruncându-și brațele în agitație. „Iar, cățeaua aia, iar!... Oh, chemați doctorul. Vor să mă omoare... Cățeaua, cățeaua iar! Oh!” Și își lăsă capul pe spate, ceea ce însemna întotdeauna un leșin. Alergară după doctor, adică după medicul casei, Hariton. Acest doctor, a cărui singură calificare consta în purtarea unor cizme cu talpă moale, știa să ia pulsul cu delicatețe. Dormea paisprezece ore din douăzeci și patru, dar în restul timpului ofta mereu și o tot trata pe bătrâna doamnă cu picături de laur-cireș. Doctorul veni în fugă, afumă camera cu pene arse, iar când bătrâna deschise ochii, îi oferi prompt un pahar cu picăturile sfințite pe o tavă de argint. Doamna le luă, dar începu iar imediat, cu voce plângătoare, să se plângă de cățea, de Gavrila și de soarta ei, spunând că e o biată bătrână părăsită de toți, că nimeni n-o plânge, că toți vor s-o vadă moartă. Între timp, nenorocita Mumu continuase să latre, iar Gerasim încerca în zadar s-o cheme de lângă gard. „Iată... iată... iar,” gemu bătrâna doamnă și din nou își dădu ochii peste cap. Doctorul șopti unei slujnice, aceasta alergă în antreu și îl scutură

pe Stepan, el fugi să-l trezească pe Gavrila, iar Gavrila, furios, porunci întregii gospodării să se scoale.

Gerasim se întoarse, văzu lumini și umbre mișcându-se la ferestre și, cu un instinct al necazului ce urma să vină în inimă, o luă pe Mumu sub braţ, alergă în cămăruța lui și se încuie înăuntru. Câteva minute mai târziu, cinci oameni băteau la ușa lui, dar simțind rezistența zăvorului, se opriră. Gavrila sosi alergând, într-o stare de mare tulburare, și le porunci tuturor să aștepte acolo și să păzească până dimineață. Apoi fugi el însuși spre locuința slujnicelor și, prin vechea lui tovarăşă, Liubov Liubimovna, cu ajutorul căreia obișnuia să fure ceai, zahăr și alte provizii și să falsifice socotelile, trimise vorbă doamnei că, din nefericire, cățeaua se întorsese de undeva, dar că mâine va fi ucisă, și o ruga pe doamnă să fie atât de bună încât să nu se supere și să treacă cu vederea. Bătrâna doamnă probabil nu s-ar fi potolit atât de curând, dar doctorul, în graba lui, îi dăduse patruzeci de picături în loc de douăsprezece. Doza mare de narcotic își făcu efectul; într-un sfert de oră, bătrâna doamnă dormea adânc și liniștit; în timp ce Gerasim zăcea cu fața albă pe patul lui, ținând botul lui Mumu strâns închis.

A doua zi dimineață, doamna se trezi destul de târziu. Gavrila aștepta să se trezească, ca să dea porunca pentru un asalt final asupra fortăreței lui Gerasim, pregătindu-se între timp să înfrunte o furtună groaznică. Dar furtuna nu veni. Bătrâna doamnă zăcea în pat și trimise după cea mai vârstnică dintre însoțitoarele ei dependente.

„Liubov Liubimovna," începu ea cu o voce slabă și potolită – îi plăcea să joace rolul unei victime oprimate și părăsite; inutil să spunem, toți din casă se simțeau extrem de stingheriți în astfel de momente – „Liubov Liubimovna, vezi în ce stare sunt; du-te, draga mea, la Gavrila Andreici și vorbește puțin cu el. Poate el să prețuiască oare o cățea nenorocită mai mult decât liniștea – chiar viața – stăpânei lui? N-aș putea suporta să cred asta," adăugă ea, cu o expresie de adâncă simțire. „Du-te, draga mea; fii atât de bună și du-te la Gavrila Andreici pentru mine."

Liubov Liubimovna se duse în camera lui Gavrila. Ce discuție a avut loc între ei nu se știe, dar la scurt timp după aceea, o întreagă mulțime de oameni traversa curtea în direcția cămăruței lui Gerasim. Gavrila mergea în față, ținându-și șapca cu mâna, deși nu bătea vântul. Lacheii și bucătarii îl urmau îndeaproape; Unchiul Coada privea de la o fereastră, dând indicații, adică doar fluturând din mâini. În spate era o mulțime de băiețași care săreau și țopăiau; jumătate dintre ei erau străini care veniseră alergând. Pe scara îngustă ce ducea la cămăruță ședea un paznic; la ușă stăteau alți doi cu bâte. Începură să urce scările, pe care le blocară cu totul. Gavrila se apropie de ușă, bătu cu pumnul, strigând: „Deschide ușa!"

Se auzi un lătrat înăbușit, dar nu veni niciun răspuns.

„Deschide ușa, îți spun,” repetă el.

„Dar, Gavrila Andreici,” observă Stepan de jos, „e surd, știi bine – nu aude.”

Toți râseră.

„Ce să facem?” răspunse Gavrila de sus.

„Păi, e o gaură acolo în ușă,” zise Stepan, „așa că bagă bâta pe acolo.”

Gavrila se aplecă.

„A astupat-o cu un cojoc sau ceva.”

„Ei, atunci împinge cojocul înăuntru.”

În acel moment se auzi din nou un lătrat înăbușit.

„Uite, uite – vorbește de la sine,” remarcă cineva din mulțime, și iarăși râseră. Gavrila își scărpină urechea.

„Nu, frate,” răspunse el în cele din urmă, „poți împinge tu cojocul, dacă vrei.”

„Bine, lasă-mă pe mine.”

Și Stepan se cățără, luă bâta, împinse cojocul înăuntru și începu să fluture bâta prin gaură, spunând „Ieși, ieși!” în timp ce făcea asta. Încă mai agita bâta, când deodată ușa cămăruței se deschise larg; toată mulțimea o luă la goană în jos pe scări într-o debandadă, Gavrila fiind primul. Unchiul Coada încuie fereastra.

„Hai, hai, hai,” strigă Gavrila din curte, „ai grijă ce faci.”

Gerasim stătea nemișcat în pragul ușii. Mulțimea se adună la poalele scărilor. Gerasim, cu mâinile în șolduri, privea de sus la toate aceste biete făpturi în haine nemțești; în cămașa lui roșie de țăran, părea un uriaș în fața lor. Gavrila făcu un pas înainte.

„Fii atent, frate,” spuse el, „nu fi obraznic.”

Și începu să-i explice prin semne că doamna insistă să-i ia cățeaua; că trebuie să i-o predea imediat, altfel va fi mai rău pentru el.

Gerasim îl privi, arătă spre cățea, făcu un gest cu mâna în jurul gâtului, ca și cum ar fi strâns un laț, și se uită cu o față întrebătoare la ispravnic.

„Da, da,” încuviință acesta, dând din cap; „da, exact așa.”

Gerasim își lăsă ochii în jos, apoi deodată se scutură și arătă spre Mumu, care tot timpul stătuse lângă el, dând din coadă nevinovată și ciulind urechile curioasă. Apoi repetă gestul de strangulare în jurul gâtului și se lovi semnificativ în piept, ca și cum ar fi anunțat că el însuși își va asuma sarcina de a o ucide pe Mumu.

„Dar ne vei păcăli,” răspunse Gavrila fluturând mâna înapoi.

Gerasim îl privi, zâmbi disprețuitor, se lovi din nou în piept și trânti ușa.

Toți se uitară unul la altul în tăcere.

„Ce înseamnă asta?” începu Gavrila.

„S-a încuiat înăuntru.”

„Lasă-l, Gavrila Andreici,” sfătui Stepan; „o va face dacă a promis. Așa e el, știi bine... Dacă face o promisiune, e lucru sigur. Nu e ca noi ceilalți în privința asta. Adevărul e adevăr la el. Da, zău.”

„Da,” repetară toți, dând din cap, „da – așa e – da.”

Unchiul Coada deschise fereastra și spuse și el: „Da.”

„Ei, poate, vom vedea,” răspunse Gavrila; „oricum, nu ridicăm paza. Hei, tu, Eroșka!” adăugă el, adresându-se unui biet om într-o haină galbenă de nanchin, care se considera grădinar, „ce ai de făcut? Ia o bâtă și stai aici, și dacă se întâmplă ceva, aleargă la mine imediat!”

Eroșka luă o bâtă și se așeză pe treapta de jos. Mulțimea se risipi, cu excepția câtorva băiețași curioși, iar Gavrila se duse acasă și trimise vorbă prin Liubov Liubimovna doamnei că totul fusese făcut, trimițând în același timp un vizitiu după un polițist, în caz de nevoie. Bătrâna doamnă făcu un nod în batistă, turnă pe ea apă de colonie, o mirosi și își frecă tâmplele cu ea, bău niște ceai și, fiind încă sub influența picăturilor de laur-cireș, adormi din nou.

La o oră după toată această zarvă, ușa cămăruței se deschise și Gerasim apăru. Purta haina lui cea mai bună; o ținea pe Mumu de o sfoară. Eroșka se dădu la o parte și îl lăsă să treacă. Gerasim se îndreptă spre poartă. Toți băiețașii din curte îl priveau în tăcere. Nici măcar nu se întoarse; își puse șapca abia în stradă. Gavrila îl trimise pe același Eroșka să-l urmeze și să-l supravegheze ca spion. Eroșka, văzând de la distanță că intrase într-o cârciumă cu cățeaua lui, așteptă să iasă din nou.

Gerasim era bine cunoscut la cârciumă, iar semnele lui erau înțelese. Ceru o supă de varză cu carne și se așeză cu brațele pe masă. Mumu stătea lângă scaunul lui, privindu-l calm cu ochii ei inteligenți. Blana ei era lucioasă; se vedea că tocmai fusese pieptănată. Îi aduseră lui Gerasim supa. Fărâmiță niște pâine în ea, tăie carnea în bucăți mici și puse farfuria pe jos. Mumu începu să mănânce în felul ei obișnuit, rafinat, cu botul delicat abia atingându-i mâncarea. Gerasim o privi mult timp; deodată, două lacrimi mari i se rostogoliră din ochi; una căzu pe fruntea cățelei, cealaltă în supă. Își umbri fața cu mâna. Mumu mâncă jumătate din farfurie și se îndepărtă, lingându-și buzele. Gerasim se ridică, plăti supa și ieși, urmărit de privirile

destul de nedumerite ale chelnerului. Eroșka, văzându-l pe Gerasim, se ascunse după un colț și, lăsându-l să treacă înainte, îl urmă din nou.

Gerasim mergea fără grabă, ținând-o încă pe Mumu de sfoară. Când ajunse la colțul străzii, se opri ca și cum ar fi chibzuit, apoi porni brusc cu pași rapizi spre Vadul Crimeii. Pe drum, intră în curtea unei case unde se construia o căsuță și luă două cărămizi sub braț. La Vadul Crimeii, coti de-a lungul malului, ajunse la un loc unde erau două bărci mici legate de țăruși (le observase acolo mai înainte) și sări într-una din ele cu Mumu. Un bătrân șchiop ieși dintr-un șopron din colțul unei grădini de legume și strigă după el; dar Gerasim doar dădu din cap și începu să vâslească atât de viguros, deși împotriva curentului, încât într-o clipă se îndepărtă cu vreo 400 de metri. Bătrânul stătu o vreme, se scarpină pe spate mai întâi cu mâna stângă, apoi cu dreapta, și se întoarse șchiopătând spre șopron.

Gerasim vâsli mai departe și mai departe. Moscova rămase curând în urmă. Pe ambele maluri se întindeau pajiști, grădini de legume, câmpuri și crânguri; începură să apară colibele țăranilor. Se simțea mireasma satului. Își aruncă vâslele, își aplecă capul spre Mumu, care ședea în fața lui pe o banchetă uscată – fundul bărcii era plin de apă – și rămase nemișcat, cu mâinile lui puternice strânse pe spatele ei, în timp ce barca era purtată treptat înapoi spre oraș de curent. În cele din urmă, Gerasim se ridică grăbit, cu o mânie bolnăvicioasă pe față, legă cu sfoară cărămizile pe care le luase, făcu un laț, îl puse în jurul gâtului lui Mumu, o ridică deasupra râului și o privi pentru ultima oară... Ea îl privea cu încredere și fără nicio teamă, dând ușor din coadă. El se întoarse, se încruntă și își frânse mâinile... Gerasim nu auzi nimic, nici scâncetul ascuțit și scurt al lui Mumu când căzu, nici pleoscăitul greu al apei; pentru el, cea mai zgomotoasă zi era mută și tăcută, așa cum nici cea mai liniștită noapte nu e tăcută pentru noi. Când deschise ochii din nou, valuri mici se grăbeau pe râu, gonindu-se unul pe altul; ca mai înainte, se loveau de latura bărcii, și doar departe în spate cercuri largi se lărgeau spre mal.

Imediat ce Gerasim dispăru din privirea lui Eroșka, acesta se întoarse acasă și raportă ce văzuse.

„Ei, atunci,” observă Stepan, „o va îneca. Acum putem sta liniștiți. Dacă promite ceva odată...”

Nimeni nu-l văzu pe Gerasim în timpul zilei. Nu mâncă acasă. Venise seara; toți se adunaseră la cină, în afară de el.

„Ce făptură ciudată e Gerasim ăsta!” ciripi o spălătoreasă grasă; „închipuie-ți, să se tulbure așa pentru o cățea... Pe cuvânt!”

„Dar Gerasim a fost pe aici,” strigă deodată Stepan, scormonind în terciul lui cu lingura.

„Cum? Când?”

„Păi, acum vreo două ore. Da, zău! Am dat peste el la poartă; ieșea iar de aici; pleca din curte. Am încercat să-l întreb despre cățeaua lui, dar nu era în cea mai bună dispoziție, am văzut. Ei, mi-a dat un brânci; cred că voia doar să mă dea la o parte, ca și cum ar fi zis ‘Lasă-mă să trec, hai!’, dar mi-a tras o lovitură în ceafă așa de serioasă, că – oh! oh!” Și Stepan, care nu se putu abține să nu râdă, ridică din umeri și își frecă ceafa. „Da,” adăugă el; „are un pumn; e ceva pumn, nu se poate tăgădui!”

Toți râseră de Stepan, iar după cină se risipiră să se culce.

Între timp, exact în acel moment, o figură uriașă, cu un sac pe umeri și un băț în mână, pășea grăbită și neobosit pe drumul mare spre Tula. Era Gerasim. Mergea iute, fără să se uite în jur; se grăbea spre casă, spre satul lui, spre țara lui. După ce o înecase pe biata Mumu, alergase înapoi la cămăruța lui, împachetase în grabă câteva lucruri într-o pătură veche de cal, o legase într-o boccea, o aruncase pe umăr și astfel era gata. Observase cu grijă drumul când fusese adus la Moscova; satul din care îl luase stăpâna lui era la doar vreo douăzeci de kilometri de drumul mare. Mergea pe el cu un fel de scop de neclintit, o hotărâre disperată și totodată plină de bucurie. Pășea cu umerii trași înapoi și pieptul larg; ochii îi erau ațintiți lacom drept înainte. Se grăbea ca și cum bătrâna lui mamă l-ar fi așteptat acasă, ca și cum l-ar fi chemat la ea după lungi rătăciri prin locuri străine, printre străini. Noaptea de vară, care tocmai se lăsa, era liniștită și caldă; pe o parte, unde apusese soarele, orizontul era încă luminos și ușor îmbujorat de ultima licărire a zilei dispărute; pe cealaltă parte, un crepuscul albastru-cenușiu se ridicase deja. Noaptea venea din acea direcție. Prepelițe erau cu sutele în jur; cocorii de baltă se chemau unul pe altul în desișuri... Gerasim nu le auzea; nu auzea șoapta delicată de noapte a copacilor pe lângă care îl purtau picioarele lui puternice, dar simțea mirosul familiar al secerii coapte, purtat din câmpurile întunecate; simțea vântul care venea să-l întâmpine – vântul de acasă – bătându-i mângâietor fața și jucându-se cu părul și barba lui. Vedea înaintea lui drumul albicios spre casă, drept ca o săgeată. Vedea pe cer nenumărate stele, luminându-i calea, și pășea, puternic și îndrăzneț ca un leu, astfel încât, atunci când soarele răsărit își revărsă lumina rozalie și umedă asupra călătorului încă proaspăt și neobosit, între el și Moscova se întindeau deja vreo treizeci de kilometri.

În câteva zile, era acasă, în coliba lui mică, spre marea uimire a soției soldatului care fusese pusă acolo. După ce se rugă în fața icoanelor, porni numaidecât spre staroste. Starostele fu la început surprins; dar tocmai începuse cositul fânului; Gerasim era un cosaș de prim rang, îi puseră o coasă în mână pe loc, și el se apucă să

cosească în felul lui de demult, cosind astfel încât țăranii erau pur și simplu uluiți urmărindu-i loviturile largi și grămezile pe care le aduna...

La Moscova, a doua zi după fuga lui Gerasim, îi simțiră lipsa. Merseră la cămăruța lui, scotociră prin ea și vorbiră cu Gavrila. Acesta veni, privi, ridică din umeri și hotărî că mutul fie fugise, fie se înecase împreună cu cățeaua lui proastă. Dădură de știre poliției și o înștiințară pe doamnă. Bătrâna doamnă se înfurie, izbucni în lacrimi, porunci să fie găsit orice ar fi, declară că nu ordonase niciodată să fie omorâtă cățeaua și, de fapt, îl certă pe Gavrila atât de tare încât acesta nu putu face toată ziua decât să clatine din cap și să murmure „Ei!" până când Unchiul Coada îl opri în cele din urmă, repetând cu simpatie „Ei-ei!" În sfârșit, veniră vești de la țară că Gerasim era acolo. Bătrâna doamnă se mai potoli; la început, emise un ordin să fie adus înapoi fără întârziere la Moscova; ulterior, însă, declară că o astfel de creatură ingrată nu-i era absolut de niciun folos. Curând după asta, muri ea însăși; iar moștenitorii ei nu avură nicio grijă pentru Gerasim; îi lăsară pe ceilalți slujitori ai mamei lor să-și răscumpere libertatea contra unei rente anuale.

Și Gerasim trăiește și acum, un om singur în coliba lui singuratică; e puternic și sănătos ca înainte, face munca a patru oameni ca înainte și e la fel de serios și statornic. Dar vecinii au observat că, de când s-a întors de la Moscova, a renunțat cu totul la tovărășia femeilor; nici nu le privește și nu ține măcar o singură cățea. „E norocul lui, totuși," raționează țăranii, „că se descurcă fără femei; iar cât despre o cățea – la ce i-ar trebui o cățea? Niciun hoț n-ar intra în curtea lui pentru toți banii din lume!" Așa e faima puterii titanice a mutului.